

УДК 355:316.35

Ю. А. Калагін, д-р соціол. наук

*Харківський університет Повітряних сил
ім. Івана Кожедуба*

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ТИПОЛОГІЗАЦІ ОСОБИСТОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті розкриваються основні результати соціологічного дослідження гендерних проблем у Збройних Силах України. Дослідження проведено на кафедрі психології і педагогіки Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба у 2012–2013 рр. Аналіз результатів показав, що в Збройних Силах України переважає гармонійний тип військовослужбовця-жінки. Він характеризується балансом професійного і соціального в структурі соціально-професійного потенціалу особистості.

Ключові слова: збройні сили України, професійна армія, гендер, соціально-професійний потенціал військовослужбовця, гармонійний тип особистості військовослужбовця, професійно-редуктивний тип особистості військовослужбовця, соціально-редуктивний тип особистості військовослужбовця.

Постановка проблеми. Події початку ХХІ ст. переконують нас у тому, що стабільність, мир й безпека людства все ще залишаються нездійсненою мрією. У різних куточках планети спалахують військові конфлікти, внаслідок яких гинуть люди. Кліматичні та техногенні катастрофи доповнюють страждання людей. Для протидії сучасним масштабним загрозам як ніколи потрібний адекватний соціальний інститут. Такий інститут – армія – в державах існує, але чи він спроможний протидіяти сучасним загрозам? Це питання залишається відкритим. Тож створення військового інституту, спроможного забезпечити безпеку людини і суспільства в цілому, реформування армії, що дісталася нам у спадщину від минулого, – це вимога часу.

Збройні Сили України йдуть сьогодні шляхом військової реформи. Досягнення мети цих реформ передбачає вирішення багатьох непростих питань, але найскладніше з них пов'язане з творенням нової, адекватної часові особистості військовослужбовця. Сьогодні особовий склад Збройних Сил України представлений військовослужбовцями-чоловіками, військовослужбовцями-жінками і невеликою кількістю (17 тис.) цивільного персоналу. При чому кількість жінок в Українських збройних силах постійно збільшу-

ється [1]. Аналогічну тенденцію можна спостерігати і в інших країнах світу. Так, кількість військовослужбовців-жінок в арміях Північноатлантичного альянсу за останні 5 років зросла в 10 разів і досягла нині чисельності понад 300 тис. осіб [2].

Нові тенденції, що проявляються в структурі особового складу в армії, актуалізують потребу в перегляді сталих уявлень на типологію особистості військовослужбовця. На жаль, гендерні відмінності в типології особистості військовослужбовця-чоловіка та військовослужбовця-жінки до цього часу у Збройних Силах України не досліджувалися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Збільшення чисельності жінок у збройних силах сприяло активізації наукових досліджень з проблем військовослужбовців-жінок. Особливо активно військовий аспект жіночої соціальної проблематики вивчався в другій половині минулого століття американськими і західноєвропейськими дослідниками. Саме в цей період з'являються спеціальні роботи щодо ролі жінок у війнах людства. Найбільш відомими і авторитетними фахівцями в даній сфері вважаються: М. Бінкін, Є. Джексон, С. Єнлоу, Д. Мітчел, Д. Паркер, М. Растанд, М. Яновіц [3–8].

Активно досліджуються проблеми жінок в армії Російської Федерації. Зокрема, дисертаційна робота Ж. В. Герbach присвячена дослідженню гендерного аспекту професійної соціалізації військовослужбовця-жінки в Збройних силах Російської Федерації. Н. В. Шумакевич досліджувала гендерний аспект військової реформи. І. В. Кривцова присвятила свою роботу вивченню трансформації гендерного контракту на прикладі сімей військовослужбовців [9–11]. У 2001 р. в Академії військових наук Росії створена спеціальна наукова секція "Гендерні проблеми військової діяльності", яка сьогодні успішно працює.

Невирішені аспекти проблеми. Гендерні проблеми у Збройних Силах України, на жаль, досліджуються слабо. Лише на початку 1990-х рр. у дослідженнях професора Е. Афоніна "Становлення Збройних Сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми" (1994) з використанням авторської методики "колірних переваг" в українському суспільстві було вперше емпірично виміряно "гендерна популяційна невідповідність" (6%), тобто відносна кількість чоловіків/жінок, орієнтована на протилежні від традиційно закріплених за популяцією соціокультурні ролі. На жаль, ці результати не потрапили на сторінки однойменної монографії. Окремі аспекти гендерних проблем армії досліджувались у другій половині першого десятиліття ХХІ ст. у Національній академії оборони України, Харківському університеті Повітряних Сил імені Івана Кожедуба й Академії Військово-морських сил імені П. С. Нахімова [12–15]. Натомість доволі широку палітру гендерних студій представляють від початку 90-х рр. ХХ ст. дослідники академічних та університетських середків. Серед них можна виділити: одну з перших затверджених в Інституті соціології НАН України тем кандидатської дисертації Т. Сенченкової "Чоловіче та жіноче в соціумі: гендерний аспект" (1992), опубліковані монографії

І. Жеребкіної "Жіноче політичне несвідоме" [16], Л. Смоляр "Минуле заради майбутнього" [17] та захищену О. Вілковою дисертацію на тему: "Конструктивні та деструктивні функції гендерних стереотипів" [18].

Початок 1990-х рр. для Української армії позначився дослідженнями різних аспектів особистості військовослужбовця. Ключовою у сфері військово-соціальних досліджень стала робота Е. Афоніна [19]. Різні аспекти проблем кадрових офіцерів, солдатів і сержантів строкової служби досліджували також В. Галєєв, О. Мазурик, В. Полюга, А. Проноза, А. Солнишкіна, Ю. Яременко та ін. Слід зазначити, що кадровий склад ЗСУ на той час комплектувався переважно з представників чоловічої статі, тому дослідження гендерних аспектів типологізації особистості військовослужбовця не були актуальними. Минув час. Структурна трансформація кадрового складу Збройних Сил України призвела до нового феномену – появи військовослужбовців-жінок, чисельність яких постійно зростає. Вирішення проблем особового складу Збройних Сил України без гендерного аспекту відтепер стає неможливим, тож проведення дослідження за темою "Жінки у Збройних Силах України" науково-педагогічними працівниками кафедри психології та педагогіки Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба у 2012–2013 рр. є актуальним.

Метою статті є дослідження гендерних аспектів типологізації особистості військовослужбовця Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу. В основу організації дослідження 2012–2013 рр., результати якого аналізуються в цій статті, було покладено підходи і результати дослідження кафедри психології та педагогіки Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (2011 р.), в якому здійснено типологізацію особистості військовослужбовця за рівнем сформованості його соціально-професійного потенціалу [20; 21]. Йдеться про сутність, яка віддзеркалює стан гармонійності розвитку соціального і професійного компонентів у структурі соціально-професійного потенціалу особистості військовослужбовця. За ступенем розвиненості цих компонентів, їх узгодженості в межах докторської дисертації автора виділяються три типи особистості військовослужбовця [22].

Перший – *гармонійний тип особистості військовослужбовця* характеризується балансом професійного і соціального компонентів у структурі соціально-професійного потенціалу особистості. Ця модель військовослужбовця гармонійно поєднує високий рівень його професіоналізму з таким же високим рівнем соціальної відповідальності, що виявляється в готовності особистості прийняти на себе відповідальність за соціальні наслідки військових та інших дій. Власне, ця модель "озброєного громадянина" найбільш відповідає вимогам професійної армії XXI ст.

Другий – *професійно-редуктивний тип особистості військовослужбовця* визначається переважанням військово-спеціального компонента в структурі соціально-професійного потенціалу особистості військовослуж-

бовця. Такий військовослужбовець має стійку орієнтацію на розвиток своєї військово-професійної майстерності, функціональної компетентності та чіткого виконання професійних обов'язків. Однак він не співвідносить цей бік своєї військово-професійної діяльності з задоволенням таких потреб соціуму, як суспільна безпека, сталий розвиток суспільства тощо. Це, іншими словами, особистість військовослужбовця-виконавця, вищою цінністю якого є компетентність, досконале володіння озброєнням і військовою технікою, високим рівнем військового мистецтва.

Третій – *соціально-редуктивний тип особистості військовослужбовця* виявляє переважання соціального компонента над військово-спеціальним компонентом. Представники цього типу військовослужбовців розглядають військову діяльність як засіб вирішення гострих, таких, що межують з граничним станом існування соціуму, проблем. За своєю спрямованістю вони орієнтовані на реалізацію свого професіоналізму в інтересах забезпечення сталого розвитку суспільства, підвищення його загального добробуту, захисту від різного роду небезпек. Надмірна соціальність цього типу штовхає його представників на неприйняття насильства як такого і, відповідно, це не сприяє виконанню ними бойових завдань.

У нинішніх умовах суспільної і військово-інституційної трансформації найпоширенішим і панівним типом особистості військовослужбовця є другий – професійно-редуктивний – тип особистості військовослужбовця.

Результати здійсненого автором упродовж 2006–2010 рр., соціологічного дослідження цілком підтверджують цю тезу. Так, 60% особового складу Збройних Сил України можна віднести до професійно-редуктивного типу, 20% – до соціально-редуктивного типу і 20% – до гармонійного типу особистості військовослужбовця. Беручи до уваги, що абсолютну більшість (97%) особового складу Збройних Сил України на той час становили військовослужбовці-чоловіки, можна стверджувати, що отримані результати дослідження віддзеркалюють типологізацію військовослужбовців-чоловіків. Здійснювані в Україні перехід на контрактну службу та активне залучення жінок до військової служби ставлять на порядок денний необхідність дослідження особливостей типологізації військовослужбовців-жінок.

Соціологічне дослідження з метою вивчення типологізації військовослужбовців-жінок було проведено в Харківському, Чугуївському та Дніпропетровському гарнізонах у січні – лютому 2013 р. Було опитано 115 військовослужбовців-жінок. Вік респондентів: 19–22 роки – 25,2%, 23–26 років – 39,6%, 27–30 років – 19,2%, 31–40 років – 12,1% та 41–45 років – 3,9%. Збір соціологічної інформації здійснювався методом опитування.

Відповідно до мети дослідження вивчався соціально-професійний потенціал особистості військовослужбовця-жінки. Зокрема з'ясувалося, наскільки близько військовослужбовці-жінки сприймають проблеми суспільства і на які соціальні цінності вони орієнтуються у своїй поведінці. Результати

дослідження показали, що військовослужбовці-жінки "відкриті" до потреб суспільства, а мотив приносити найбільшу користь суспільству посідає одну з перших позицій в їхній ієрархії соціальних цінностей. Інтереси суспільства є пріоритетними для військовослужбовця-жінки, а це завжди було і залишається ціннісним пріоритетом для армії, що стоїть на захисті інтересів свого народу. Яскравим свідченням "відкритості" мотивації військовослужбовця-жінки є високий рейтинг мотиву "бути корисною суспільству в надзвичайних ситуаціях". Адже саме цей мотив спроможний забезпечити ефективне виконання нових функцій армії, пов'язаних з її участю в подоланні наслідків екологічних і техногенних катастроф, проявами тероризму тощо.

Натомість результати дослідження соціальної спрямованості особистості військовослужбовців-чоловіків показали протилежні результати. Військовослужбовці-чоловіки зводять свою соціальну роль у суспільстві виключно до військової місії, яка пов'язана з захистом території України. Зосередження уваги в діяльності збройних сил виключно на захисті території від традиційного збройного нападу сьогодні у світі трактується як анахронізм, сліпе слідування якому перешкоджає ефективному забезпеченню безпеки суспільства. Традиційні завдання з розгрому противника, його армії, відбиття агресії й оволодіння територією сьогодні відходять на другий план, поступаючись місцем просуванню ідей розширення місії збройних сил, надання їй рис виконавця широкого спектра послуг із забезпечення безпеки суспільства.

Цей аспект військової реформи не можна залишати без уваги. Тим більше, що в умовах переходу збройних сил на контрактний принцип комплектування особового складу є можливість перетворення армії на військову корпорацію. Відмова від строкового призову порушує колишній механізм ротації кадрів, що ґрунтувався на безперервному взаємозв'язку армії і суспільства та здійснювався періодичним поповненням лав армії молодими громадянами. Водночас за нових умов армія може перетворитися на силу, що криє в собі загрозу для самого суспільства. Військові соціологи вказують на те, що контрактна армія може втратити зв'язок із суспільством і, ставши його "закритим" елементом, порушити баланс цивільно-військових відносин. Виникнення корпоративної замкнутості професійних військових формувань та їх посилення мілітаристськими поглядами може призвести до нехтування фундаментальними цінностями демократичного суспільства і правової держави, яким, власне, й покликана служити армія та військовослужбовці.

Отримані в нашому дослідженні дані щодо мотивації військовослужбовців-жінок показують, що в її структурі професійна орієнтація гармонійно поєднується із соціальною орієнтацією. Ще переконливішими на користь "фемінізації" Збройних Сил України стає структура якостей військового спеціаліста (офіцера), складена за відповідями військовослужбовців-жінок. У табл. 1 наведені оцінки професійних якостей військового спеціаліста військовослужбовцями-жінками. Зокрема, високий рейтинг у таблиці отримали осо-

бистісні якості, до яких належать: відповідальність за наслідки професійної діяльності (77,7%), вміння ставити суспільні інтереси над особистими (59,5%); недостатньо високий рейтинг отримали такі якості: сумлінність (38,9%), ініціатива, винахідливість (37,8%).

Таблиця 1

Оцінка професійних якостей офіцера військовослужбовцями-жінками (у %)

Професійні якості	В цілому по масиву
1. Відповідальність за наслідки професійної діяльності	77,7
2. Вміння ставити суспільні інтереси над особистими	59,5
3. Організаторські здібності	57,1
4. Здатність розуміти іншого	56,2
5. Активна громадянська позиція	39,3
6. Сумлінність	38,9
7. Ініціатива, винахідливість	37,8

* Сума відсотків більше 100, тому що респонденти мали можливість обирати декілька найбільш важливих для них якостей.

Результати дослідження щодо визначення професійних якостей військовослужбовця військовослужбовцями-чоловіками показали іншу картину [22, с. 263]. У табл. 2 наведені дані, які характеризують відмінності в оцінці професійних якостей офіцера залежно від строку військової служби, які у цілому по всьому масиву опитаних військовослужбовців-чоловіків отримали найнижчі та найвищі оцінки. Високий рейтинг отримали особистісні якості, до яких належать: готовність до ризику (62,5%), організаторські здібності (52,4%), самостійність, незалежність (52%). Ці якості є обов'язковими елементами в структурі особистості офіцера – офіцера армії тоталітарної держави, що, на жаль, не відповідає моделі армії демократичної держави, якою є сучасна Україна.

Таблиця 2

Оцінка професійних якостей офіцера старшими та молодшими офіцерами-чоловіками (у %)

Професійні якості	В цілому по масиву	Старші офіцери, n=892	Молодші офіцери, n=440
1. Готовність до ризику	62,5	60,6	64,5
2. Організаторські здібності	52,4	51,2	53,6
3. Самостійність, незалежність	52,0	53,0	51,0
3. Відповідальність за наслідки професійної діяльності	49,1	46,3	51,8
4. Ініціатива, винахідливість	44,7	53,0	36,4
5. Вміння ставити суспільні інтереси над особистими	42,5	52,3	32,7
6. Здатність розуміти іншого	32,2	48,1	16,4
7. Активна громадянська позиція	22,1	35,0	9,1

* Сума відсотків більше 100, тому що респонденти мали можливість обирати декілька найбільш важливих для них якостей.

Оскільки на запитання анкети відповідали офіцери, що проходять військову службу сьогодні, спираючись на власний соціальний досвід, то природно припустити, що ці якості не затребувані перш за все самими респондентами. Це, на нашу думку, вельми тривожний симптом. У ньому в опосередкованому вигляді спостерігається недостатньо високий рівень громадянськості сучасного офіцера, що, у свою чергу, поза сумнівом, впливає на характер і спрямованість активності у сфері професійної діяльності.

Висновок. Таким чином, аналіз результатів дослідження доводить, що мотивація військовослужбовців-жінок гармонійно поєднує професійну та соціальну орієнтації. Такий тип особистості військовослужбовця цілком відповідає уявленням про армію нового типу XXI ст. Жінки як носії гармонійного типу особистості мають зайняти достойне місце в особовому складі Збройних Сил України.

При подальшому дослідженні актуальним стає вивчення механізму формування соціально-професійного потенціалу гармонійного типу особистості військовослужбовця та дослідження шляхів впровадження цього механізму у практику виховної роботи у Збройних Силах України.

-
1. Біла книга 2013. Оборонна політика України Міністерство оборони України / за ред. П.В.Лебедева. – К. : МОУ, 2012. – 97с.
 2. *Nielsen V.* Women in uniform / V.Nielsen // NATO Review. – Brussels, 2011.– Vol. 49. – P. 27–35.
 3. *Binkin M.* Women and the military / M.Binkin, S.J.Bach. – Washington : The Brookings Institution, 1977. – 134 p.
 4. *Isaksson E.* Women and the military system / E.Isaksson. – N.Y. etc. : Havester, Wheatsheaf, 1988. – 455 p.
 5. *Enloe C.* Does khaki become you? The militarization of women's lives / C.Enloe. – L. : Pluto Press Limited, 1983. – 262 p.
 6. *Mitchell D.* Women on the Warpath. The Story of the Women of the First World War / D.Mitchell. – L. : Cape, 1966. – 400 p.
 7. *Parker J.* The army of Flanders and the Spanish road, 1567–1659 : The logistics of Spanish victory and defeat in the Low countries' wars / J.Parker. – Cambridge : Univ. press, 1972. – 309 p.
 8. *Rustad M.* Women in khaki. (The American Enlisted Woman) / M.Rustad. – N.Y. : Praeger Publishers, 1982. – 285 p.
 9. *Гербач Ж.В.* Гендерный аспект профессиональной социализации военнослужащих-женщин Вооруженных Сил Российской Федерации : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.04 / Ж.В.Гербач. – Ростов-на-Дону, 2004. – 257 с.
 10. *Шумакевич Н.В.* Гендерный аспект военной реформы : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.04 / Н.В.Шумакевич. – Саратов, 2002. – 267 с.

11. *Кривцова І.В.* Семьи военнослужащих: трансформация гендерного контракта: на примере семей военнослужащих ДВО : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.04 / И.В.Кривцова. – Хабаровск, 2004. – 275 с.
12. *Калагін Ю.* Майбутній лейтенант Оксана Іваненко / Ю.Калагін // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1999. – № 2. – С. 200–204.
13. *Калагін Ю.А.* Адаптація жінки-військовослужбовця до умов армійської служби / Ю.А.Калагін // Матеріали наук.-практ. конф. "Філософія виживання. Жінка і сучасний світ". – Х. : ХДМУ. – 2003. – С. 23.
14. *Куценко В.О.* Гендерний аспект у сфері захисту суспільства. Філософсько-методологічний аналіз / В.О.Куценко. – Севастополь : СВМІ ім. П.С.Нахімова, 2006. – С. 64.
15. *Куценко В.О.* Гендерний аспект у сучасній військовій справі / В.О.Куценко // Соціальна філософія : вісн. Сев. НТУ – 2012. – Вип. 126. – С. 77–85.
16. *Жеребкина І.* Женское политическое бессознательное. Проблема гендера и женское движение в Украине / И.Жеребкина. – Х. : ХЦГИ, Ф-Пресс, 1996. – 376 с.
17. *Смоляр Л.* Минуле заради майбутнього / Л.Смоляр. – О. : Травень, 1998. – 127 с.
18. *Вілкова О.Ю.* Конструктивні та деструктивні функції гендерних стереотипів : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / О.Ю.Вілкова. – К., 2005. – 232 с.
19. *Афонін Е.А.* Становлення Збройних сил України: соціальні і соціально-психологічні проблеми / Е.А.Афонін. – К. : НАН України, Ін-т соціології, 1994. – 304 с.
20. *Калагін Ю.А.* Соціально-професійний потенціал військовослужбовця / Ю.А.Калагін // Соціальна психологія. – 2009. – № 4(36). – С. 121–126.
21. *Калагін Ю.А.* Технології підвищення рівня соціально-професійного потенціалу військовослужбовця в сучасній Україні / Ю.А.Калагін // Укр. соціум. – 2010. – № 4(35). – С. 51–59.
22. *Калагін Ю.А.* Соціально-професійний потенціал військовослужбовця: становлення та розвиток в умовах переходу на контрактний принцип комплектування збройних сил України : дис. ... д-ра соціол. наук : 22.00.04 / Ю.А.Калагін – Х., 2011. – 473 с.

Транслітерований список джерел

1. Bila knyha 2013. Oboronna polityka Ukrainy Ministerstvo oborony Ukrainy / za red. P. V. Lebedieva. – K. : MOU, 2012. – 97s. [in Ukrainian]
2. *Nielsen V.* Women in uniform / V. Nielsen // NATO Review. – Brussels, 2011. – Vol. 49. – P. 27–35. [in English]
3. *Binkin M.* Women and the military / M. Binkin, S. J. Bach. – Washington : The Brookings Institution, 1977. – 134 p. [in English]
4. *Isaksson E.* Women and the military system / E. Isaksson. – N.Y.etc. : Havester, Wheatsheaf, 1988. – 455 p. [in English]

5. *Enloe C.* Does khaki become you? The militarization of women's lives / C. Enloe. – L. : Pluto Press Limited, 1983. – 262 p. [in English]
6. *Mitchell D.* Women on the Warpath. The Story of the Women of the First World War / D. Mitchell. – L. : Cape, 1966. – 400 p. [in English]
7. *Parker J.* The army of Flanders and the Spanish road, 1567–1659 : The logistics of Spanish victory and defeat in the Low countries' wars / J. Parker. – Cambridge : Univ. press, 1972. – 309 p. [in English]
8. *Rustad M.* Women in khaki. (The American Enlisted Woman) / M. Rustad. – N.Y. : Praeger Publishers, 1982. – 285 p. [in English]
9. *Gerbach Zh. V.* Gendernyi aspekt professional'noi sotsializatsii voennosluzhashchikh-zhenshchin Vooruzhennykh Sil Rossiiskoi Federatsii : dis. ... kand. sotsiol. nauk : 22.00.04 / Zh. V. Gerbach. – Rostov-na-Donu, 2004. – 257 s. [in Russian]
10. *Shumakevich N. V.* Gendernyi aspekt voennoi reformy : dis. ... kand. sotsiol. nauk : 22.00.04 / N. V. Shumakevich. – Saratov, 2002. – 267 s. [in Russian]
11. *Krivtsova I.V.* Sem'i voennosluzhashchikh: transformatsiya gendernogo kontrakta: na primere semei voennosluzhashchikh DVO : dis. ... kand. sotsiol. nauk : 22.00.04 / I.V.Krivtsova. – Khabarovsk, 2004. – 275 s. [in Russian]
12. *Kalahin Iu.* Maibutnii leitenant Oksana Ivanenko / Iu. A. Kalahin // Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh. – 1999. – № 2. – S. 200–204. [in Ukrainian]
13. *Kalahin Iu.A.* Adaptatsiia zhinky-viiskovosluzhbovtisia do umov armiiskoi sluzhby / Iu. A. Kalahin // Materialy nauk.-prakt. konf. "Filosofiia vyzhyvannia. Zhinka i suchasnyi svit". – Kh. : KhDMU. – 2003. – S. 23. [in Ukrainian]
14. *Kutsenko V.O.* Hendernyi aspekt u sferi zakhystu suspilstva. Filosofsko-metodolohichni analiz / V. O. Kutsenko. – Sevastopol : SVMi im. P. S. Nakhimova, 2006. – S. 64. [in Ukrainian]
15. *Kutsenko V.O.* Hendernyi aspekt u suchasni viiskovii spravi / V. O. Kutsenko // Sotsialna filosofiia : visn. Sev. NTU – 2012. – Vyp. 126. – S. 77–85. [in Ukrainian]
16. *Zherebkina I.* Zhenskoe politicheskoe bessoznatel'noe. Problema gendera i zhenskoe dvizhenie v Ukraine / I. Zherebkina. – Kh. : KhTsGI, F-Press, 1996. – 376 c. [in Russian]
17. *Smoliar L.* Mynule zarady maibutnoho / L. Smoliar. – O. : Traven, 1998. – 127 s. [in Ukrainian]
18. *Vilkova O.Iu.* Konstruktyvni ta destruktyvni funktsii hendernykh stereotypiv : dys. ... kand. sotsiol. nauk : 22.00.04 / O.Iu.Vilkova. – K., 2005. – 232 s. [in Ukrainian]
19. *Afonin E.A.* Stanovlennia Zbroinykh syl Ukrainy: sotsialni i sotsialno-psykholohichni problemy / E.A.Afonin. – K. : NAN Ukrainy, In-t sotsiologhii, 1994. – 304 s. [in Ukrainian]
20. *Kalahin Iu. A.* Sotsialno-profesiyni potentsial viiskovosluzhbovtisia / Iu.A.Kalahin // Sotsialna psykholohiia. – 2009. – № 4 (36). – S. 121–126. [in Ukrainian]
21. *Kalahin Iu.A.* Tekhnologii pidvyshchennia rivnia sotsialno-profesiinoho potentsialu viiskovosluzhbovtisia v suchasni Ukraini / Iu.A.Kalahin // Ukr. sotsium. – 2010. – № 4 (35). – S. 51–59. [in Ukrainian]

22. *Kalahin Iu. A.* Sotsialno-profesiinyi potentsial viiskovosluzhbovtisia: stanovlennia ta rozvytok v umovakh perekhodu na kontraktnyi pryntsyp komplektuvannia zbroinykh syl Ukrainy : dys. ... d-ra sotsiol. nauk : 22.0

Отримано 17.07.13

Калагин Ю. А., д-р социол. наук

ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ ТИПОЛОГИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

В статье излагаются основные результаты социологического исследования, посвященного изучению гендерных проблем в Вооруженных Силах Украины. Исследование проведено на кафедре психологии и педагогики Харьковского университета Воздушных Сил имени Ивана Кожедуба в 2012–2013 гг. Анализ результатов исследования показал, что в Вооруженных Силах Украины преобладает гармоничный тип военнослужащего-женщины. Он характеризуется балансом профессионального и социального в структуре социально-профессионального потенциала личности.

Ключевые слова: вооруженные силы, профессиональная армия, военнослужащие, военнослужащие-женщины, феминизация, гендер, социально-профессиональный потенциал военнослужащего, гармоничный тип личности военнослужащего, профессионально-редуктивный тип личности военнослужащего, социально-редуктивный тип личности военнослужащего.

Kalagin Yu. A., Doctor of sociology

GENDER ASPECT OF PERSONALITY TYPOLOGY OF SERVICEMEN OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE

The paper presents the main results of sociological research devoted to the study of the gender in the Armed Forces of Ukraine. The study was conducted at the department of psychology and pedagogy of Kharkov University of the Air Force named Kozhedub in 2012–2013 years. Analysis of the results of the study showed that the Armed Forces of Ukraine prevails harmonious type of soldier-women. It is characterized by a balance of professional and social structure in social and professional potential of the individual.

Keywords: armed forces, professional army, military, soldiers-women, feminization, gender, social and professional potential military, harmonious personality type of military, professio-reductive personality type military, socio-reductive type of individual soldier.